

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА**

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до проведення практичних занять, виконання контрольних робіт
та організації самостійної роботи студентів
з дисципліни

***ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОЇ
ТЕОРІЇ***

*(для студентів 1 курсу денної і 2 курсу заочної форм навчання
за напрямом підготовки 6.070101 «Транспортні технології»
(за видами транспорту))*

ХАРКІВ – ХНАМГ – 2012

Методичні вказівки до проведення практичних занять, виконання контрольних робіт та організації самостійної роботи студентів з дисципліни «Основи економічної теорії» (для студентів 1 курсу денної і 2 курсу заочної форм навчання за напрямом підготовки 6.070101 «Транспортні технології» (за видами транспорту)) / Харк. нац. акад. міськ. госп-ва; уклад.: В. П. Решетило, О. Ю. Єгорова. – Х.: ХНАМГ, 2012. – 44 с.

Укладачі: **В. П. Решетило, О. Ю.Єгорова**

Методичні вказівки побудовані за вимогами кредитно-модульної системи організації навчального процесу.

Рецензент: доц. І. А. Островський

Рекомендовано кафедрою економічної теорії, протокол № 2 від 14.09.2011 р.

ЗМІСТ

Передмова	4
1. Тематичний план навчальної дисципліни	5
2. Матеріали до практичних занять	5
3. Організація самостійної роботи	11
4. Порядок обрання теми і правила виконання контрольної роботи студентами заочного факультету з дисципліни «Основи економічної теорії»	23
5. Порядок, методи та критерії оцінювання знань, умінь і навичок студентів ...	28
6. Екзаменаційні питання	31
7. Словник економічних термінів	32
8. Інформаційно-методичне забезпечення	43

ПЕРЕДМОВА

Дисципліна «Основи економічної теорії» вивчає закономірності розвитку економічних систем, економічні закони та принципи їхнього функціонування, дії людей, спрямовані на ефективне господарювання за умов обмежених економічних і природних ресурсів, особливості ринкових перетворень економіки України, сучасні процеси глобалізації економічного життя суспільства.

Основною метою викладання курсу «Основи економічної теорії» є вивчення загальних основ і принципів економічного життя суспільства, розкриття закономірностей розвитку суспільного виробництва, визначення найважливіших рис соціально-економічних систем, висвітлення зв'язку теоретичних знань і успішної дії економіки, навчання практичному втіленню знань у реальності, формування в майбутніх фахівців глибоких економічних знань, логіки сучасного економічного мислення й економічної культури, адекватних умовам ринкових відносин у країні, навчання студентів базовим методам аналізу економічних процесів, умінню приймати обґрунтовані рішення з приводу економічних проблем, пов'язаних із їхню майбутньою професійною діяльністю.

Головним завданням викладання дисципліни є вивчення системи економічних законів, що дозволить одержати відповідь на питання сучасного ефективного господарювання країни й допоможе знайти оптимальний шлях розвитку економіці України.

Крім того, основними завданнями дисципліни є:

- пізнання економічної теорії як науки, її предмета, методів і функцій;
- розкриття основного змісту сучасних шкіл економічної теорії;
- аналіз закономірностей розвитку ринкової економіки.

Логіка і структура дисципліни «Основи економічної теорії» та передбачені методи її вивчення дають змогу студентам засвоїти необхідний обсяг науково-теоретичних знань, що обумовить можливість цілісного сприйняття процесу функціонування сучасної економіки на національному та загальносвітовому рівнях і набути норм грамотної економічної поведінки.

Економічна теорія ґрунтується на знаннях гуманітарних дисциплін і математиці.

Економічна теорія вивчає способи розв'язання різних задач і навчає діяти в реальності, а також є основою для подальшого успішного засвоєння економічних фундаментальних дисциплін.

1. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Починаючи вивчення курсу «Основи економічної теорії», студенти мають ознайомитися з програмою навчальної дисципліни, зрозуміти її структуру, основні методи навчання, засвоїти основні види та форми контролю знань, умінь і навичок.

Тематичний план дисципліни «Основи економічної теорії» складається із трьох змістових модулів, кожен з яких включає певні навчальні елементи та питання, які розкривають механізм економічного аналізу.

Модуль ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ (3,0 / 108)

Змістові модулі (ЗМ)

ЗМ 1. Розвиток суспільства (1,0/36)

Обов'язкові укрупнені навчальні елементи

- 1.1 Загальні основи соціально-економічного розвитку.
- 1.2 Загальні основи товарного виробництва й ринкової економіки.

ЗМ 2. Прогнозування розвитку економіки (1,0/36)

Обов'язкові укрупнені навчальні елементи

- 2.1 Наукові засади макроекономічного прогнозування й регулювання.
- 2.2 Теоретичні основи макроекономіки та суспільне відтворення.
- 2.3 Мікроекономічні аспекти розвитку економіки.

ЗМ 3. Поліпшення рівня життя населення (1,0/36)

Обов'язкові укрупнені навчальні елементи

- 3.1 Соціальна політика держави, її механізм. Зайнятість і відтворення робочої сили.
- 3.2 Доходи, їхні джерела та розподіл. Крива Лоренца. Коефіцієнт Джині.

2. МАТЕРІАЛИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. РОЗВИТОК СУСПІЛЬСТВА

Тема 1.1 Загальні основи соціально-економічного розвитку

План семінарського заняття

1. Виникнення та розвиток економічної теорії.
2. Предмет і методи економічної теорії.
3. Економічні категорії, закони і принципи.
4. Функції економічної теорії.
5. Економічні потреби суспільства, їхня сутність і структура.
6. Економічні інтереси: сутність, суб'єкти, класифікація.

Питання для обговорення на семінарі

1. Розкрийте роль економічної теорії в системі економічних наук.
2. Що вивчає економічна теорія?
3. Характеристика сутності економічних законів.
4. Яка функціональна роль економічної теорії в розвитку людського суспільства?
5. Перелічіть методи економічної теорії.
6. Економічні потреби як основа людської діяльності.

7. Аналіз динаміки граничної корисності платоспроможних потреб.
8. Закон зростання потреб. Ієрархія потреб.
9. Виробничі можливості суспільства.
10. Взаємодія економічних інтересів. Засоби впливу на економічні інтереси.

Нові категорії й поняття

Економіка, економічні відносини, предмет економічної теорії, економічний закон, мікроекономіка, макроекономіка, позитивна економіка, нормативна економіка, економічна політика, меркантилізм, фізіократія, класична школа, маржиналізм, кейнсіанство, монетаризм, інституціоналізм, аналіз і синтез, наукова абстракція, індукція та дедукція, економічна модель, соціально-економічний експеримент, потреби, економічні потреби, об'єктивні потреби, суб'єктивні потреби, абсолютні потреби, дійсні потреби, платоспроможні потреби, класифікація економічних потреб, пріоритетність потреб за А. Маслоу, структура економічних потреб, реалізація потреб, задоволення потреб, економічні блага, споживчі блага, корисність, теорія граничної корисності, економічний закон зростання потреб, економічні ресурси, обмеженість (рідкість), крива виробничих можливостей, проблема вибору, економічні інтереси, групові інтереси, індивідуальні інтереси, система економічних інтересів, об'єкти економічних інтересів, суб'єкти економічних інтересів, взаємодія економічних інтересів.

Теми реферативних повідомлень

1. Тракткування предмета економічної теорії різними школами економістів.
2. Економічні теорії Стародавнього світу.
3. Розвиток економічної науки в Україні.
4. Структура економіки та її трансформація.
5. Загальнонаукові та спеціальні методи пізнання соціально-економічних явищ і процесів.
6. Взаємозв'язок економічних і соціальних потреб.
7. Теорія граничної корисності.
8. Виробничі можливості суспільства та проблема вибору.
9. Економічні інтереси як основа економічного механізму системи.
10. Мотиви і стимули виробничої діяльності людини.

Тема 1.2 Загальні основи товарного виробництва й ринкової економіки

План семінарського заняття

1. Сутність і структура суспільного виробництва.
2. Ефективність виробництва та її економічні й соціальні показники.
3. Економічні та неекономічні блага. Товар і його властивості.
4. Закон вартості, його сутність і функції.
5. Ринкове господарство. Риси, структура та функції ринку.
6. Основні суб'єкти ринкової економіки.
7. Попит і пропозиція як елементи ринку.

Питання для обговорення на семінарах

1. Розкрийте сутність виробництва та взаємозв'язок між працею й виробництвом.
2. Назвіть фактори виробництва й охарактеризуйте їх.
3. Сукупний суспільний продукт, його структура та показники вимірювання.
4. Сутність, види та показники ефективності виробництва.
5. Натуральна форма господарства та причини й умови, на базі яких здійснився перехід до товарної форми виробництва.
6. Товар і його властивості.
7. Теорії вартості.
8. Визначте і охарактеризуйте дію закону вартості.
9. Ціна товару й чинники, що впливають на неї.
10. Сутність, функції й умови формування ринку.
11. Класифікація і структура ринку.
12. Сутність і закони попиту та пропозиції в ринковій економіці.
13. Еластичність попиту і пропозиції та її типи.
14. Діалектика залежності попиту і пропозиції. Теорія загальної рівноваги.

Нові категорії й поняття

Виробництво, розподіл, обмін, споживання, теорія факторів виробництва, земля, праця, капітал, засоби виробництва, предмети та засоби праці, людський фактор, робоча сила, техніко-економічні, організаційно-економічні та соціально-економічні відносини, загальна структура продуктивних сил суспільства, загальна структура виробничих відносин, сукупний суспільний продукт, кінцевий продукт, валовий національний продукт, валовий внутрішній продукт, необхідний продукт, додатковий продукт, продуктивність праці, виробнича функція, натуральне господарство, товарне виробництво, товар, споживна вартість товару, вартість товару, теорія витрат виробництва, закон вартості, закон економії часу, ринок, об'єкти ринкових відносин, суб'єкти ринкових відносин, свобода вибору, конкуренція, вільне ціноутворення, функції ринку, структура ринку, попит і пропозиція, закон попиту та пропозиції, еластичність попиту та пропозиції, взаємозв'язок попиту та пропозиції, рівноважна ціна.

Теми реферативних повідомлень

1. Матеріальні основи розвитку сучасної цивілізації.
2. Процес виробництва та його продукт.
3. Розвиток суспільного виробництва: рушійні сили та етапи.
4. Сутність та форми виявлення рушійних сил товарного виробництва.
5. Механізми ціноутворення в ринковій економіці.
6. Історичний процес формування та розвитку ринку.
7. Ринкове господарство як невід'ємний компонент товарного виробництва.
8. Механізм функціонування ринку.
9. Теорія ринкових структур.
10. Особливості становлення ринкових відносин в Україні.
11. Тіньовий ринок як фактор порушення ринкової рівноваги.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Тема 2.1 Наукові засади макроекономічного прогнозування та регулювання

План семінарського заняття

1. Економічна теорія як підґрунтя економічної політики.
2. Економічна роль держави.
3. Політика державного регулювання економіки.

Питання для обговорення на семінарах

1. Взаємозв'язок економічної теорії й економічної політики.
2. Моделі ринку й економічної політики.
3. Місце та роль держави в регулюванні економіки.
4. Основні форми, методи й інструменти політики державного регулювання економіки.
5. Держава як суб'єкт економічної системи.

Нові категорії й поняття

Економічна політика держави, кейнсіанська, неоліберальна та монетаристська концепції макроекономічної політики, функції держави, державне управління економікою, державне регулювання економіки, моделі державного регулювання економіки, кейнсіанська й неокласична моделі регулювання економіки, моделі ринку, американська (або ліберальна), німецька (або неоліберальна), англійська (або європейсько-кейнсіанська), японська моделі ринку, об'єкти державного регулювання, органи державного регулювання, форми державного регулювання, методи державного регулювання, правові, економічні та адміністративні методи, прямі та непрямі методи, інструменти державного регулювання, фінансово-кредитне регулювання економіки, бюджетно-податкова система регулювання, держава в командній економіці, державне регулювання в ринкових умовах, державний сектор, державне підприємництво, система національних рахунків, колообіг продуктів і доходів, оперативний облік, бухгалтерський облік, статистичний облік.

Теми реферативних повідомлень

1. Сутність і цілі національної економічної політики.
2. Теоретичні погляди на роль держави в економіці та їхня еволюція.
3. Державне макроекономічне регулювання.
4. Система цілей, форм, методів та інструментів державного регулювання економіки.
5. Фінансово-кредитне регулювання економіки.
6. Бюджетно-податкова система як інструмент економічної політики держави.
7. Державне підприємництво як спосіб реалізації економічних функцій держави.

Тема 2.2 Теоретичні основи макроекономіки та суспільне відтворення

План семінарського заняття

1. Відтворення та економічне зростання на макрорівні.
2. Показники макроекономічного рівня господарювання.
3. Економічна рівновага й циклічність суспільного виробництва.

Питання для обговорення на семінарах

1. Сутність процесу суспільного відтворення.
2. Економічне зростання: сутність, типи та фактори.
3. Макроекономічні показники розвитку економіки й методи їхнього визначення.
4. Циклічність економічного розвитку. Державна політика «згладжування» циклів.
5. Кризи: визначення, класифікація та причини виникнення. Управління кризами.

Нові категорії й поняття

Економічне відтворення, типи відтворення, просте, звужене та розширене відтворення, індивідуальне відтворення, показники макроекономічного рівня господарювання, економічне зростання, показники економічного зростання, типи економічного зростання, екстенсивний тип зростання, інтенсивний тип зростання, економічна рівновага, циклічні коливання, циклічність, теорії циклів, цикли, криза, депресія, пожвавлення, підйом, рецесія, темпи економічного зростання.

Теми реферативних повідомлень

1. Відтворення елементів економічної системи.
2. Основні моделі економічного зростання.
3. Науково-технічна революція та її роль в економічному зростанні.
4. Природа і специфіка економічної динаміки.
5. Кризи та державне антикризове регулювання економіки.

Тема 2.3 Мікроекономічні аспекти розвитку економіки

План семінарського заняття

1. Витрати виробництва: сутність і класифікація.
2. Економічна природа прибутку.
3. Колообіг й оборот промислового капіталу.
4. Особливості функціонування торговельного та позикового капіталу.
5. Сутність, функції та види конкуренції.
6. Природа виникнення монополізму.
7. Підприємство, фірма як основна ланка ринкової трансформації економіки країни.

Питання для обговорення на семінарах

1. Витрати виробництва і прибуток.
2. Колообіг і оборот капіталу. Основний та оборотний капітал.
3. Нагромадження капіталу.
4. Знос і амортизація капіталу.
5. Торговельний і позиковий капітал.
6. Суть і економічний закон конкуренції. Види конкуренції.
7. Закономірність виникнення й економічна природа монополізму. Види монополій.
8. Антимонопольне регулювання економіки.
9. Стан підприємства в перехідній і ринковій економіках.
10. Реструктуризація підприємств в умовах ринку.

Нові категорії й поняття

Капітал, фіктивний капітал, постійний капітал, змінний капітал, сфера виробництва, необхідний час, прибутковий час, витрати виробництва, зовнішні витрати, внутрішні витрати, сукупний дохід, середній дохід, прибуток, норма прибутку, основний капітал, оборотний капітал, знос фізичний і моральний, торговельний капітал, позиковий капітал, конкуренція, досконала конкуренція, недосконала конкуренція, монополія, олігополія, монополістична конкуренція, види монополій, форми монополій, економічний прибуток, нормальний прибуток, підприємство, фірма, контракт, форми підприємств, корпорація, товариство, партнерство, індивідуальне володіння.

Теми реферативних повідомлень

1. Прибуток як економічна категорія.
2. Основні елементи інфраструктури ринку.
3. Конкуренція як важливий чинник ефективного функціонування ринку.
4. Сутність монополії та проблеми монополізації національної економіки.
5. Антимонопольне регулювання економіки і антимонопольна політика України.
6. Вплив макроекономічної політики на підприємства, фірми в умовах ринку.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. ПОЛІПШЕННЯ РІВНЯ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ

Тема 3.1 Соціальна політика держави, її механізм.

Зайнятість і відтворення робочої сили

План семінарського заняття

1. Соціальні аспекти економічних відносин. Механізм соціального захисту.
2. Зайнятість, її сутність і форми. Ринок праці.
3. Безробіття: сутність, види та наслідки. Взаємозв'язок інфляції та безробіття.
4. Сутність і фактори розширеного відтворення робочої сили.

Питання для обговорення на семінарах

1. Соціальні аспекти економічних відносин.
2. Державний механізм соціального захисту.
3. Поняття «повної зайнятості».
4. Ринок праці та його регулювання.
5. Безробіття: сутність, види та наслідки.
6. Взаємозв'язок інфляції та безробіття.

Нові категорії й поняття

Зайнятість, безробіття, види безробіття, фрикційне безробіття, структурне безробіття, циклічне безробіття, рівень безробіття, природний рівень безробіття, фактичний рівень безробіття, праця, ринок праці, робоча сила, відтворення робочої сили.

Теми реферативних повідомлень

1. Еволюція соціальної структури суспільства.
2. Необхідність і сутність системи соціального захисту населення.
3. Безробіття як економічна проблема.

4. Державне регулювання ринку робочої сили та державна система забезпечення зайнятості.

5. Роль держави в регулюванні відтворення робочої сили.

Тема 3.2 Доходи, їхні джерела та розподіл. Крива Лоренца. Коефіцієнт Джині

План семінарського заняття

1. Сутність доходів, їхні види та джерела формування.
2. Система розподілу доходів.
3. Державне регулювання розподілу доходів.

Питання для обговорення на семінарах

1. Сутність доходу.
2. Види доходів і джерела їхнього формування.
3. Механізм розподілу доходів.
4. Державне регулювання розподілу доходів.

Нові категорії й поняття

Доходи, джерела доходів, номінальний дохід, реальний дохід, граничний дохід, заробітна плата, форми та види заробітної плати, відсоток, підприємницький дохід, економічна рента, мінімальна заробітна плата, крива Лоренца, коефіцієнт Джині, розподіл доходів, вертикальний розподіл доходів.

Теми реферативних повідомлень

1. Доходи населення та механізм їхнього розподілу.
2. Нерівність у доходах населення, її причини та наслідки.
3. Державна індексація доходів.
4. Крива Лоренца та коефіцієнт Джині.

3. ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. РОЗВИТОК СУСПІЛЬСТВА

Тема 1.1 Загальні основи соціально-економічного розвитку

Контрольні запитання й завдання

1. Яке місце посідає економіка у функціонуванні сучасного суспільства?
2. Еволюційний розвиток економічної теорії.
3. Назвіть предмет і основні функції економічної теорії.
4. Які загальнонаукові методи використовує економічна теорія?
5. Охарактеризуйте основні спеціальні методи економічної теорії.
6. Обмеженість ресурсів і безмежність потреб.
7. У чому полягає корисність? Як Ви розумієте теорію граничної корисності?
8. Що Ви розумієте під економічними ресурсами та їх рідкісністю?
9. Крива виробничих можливостей.
10. Економічні потреби та інтереси.

Тестові завдання

1. У межах якої економічної школи була обґрунтована необхідність державного регулювання економічної системи?

- а) Неокласичної;
- б) кейнсіанської;
- в) протекціоністської;
- г) монетаристської.

2. Яку економічну школу характеризує твердження, що держава не має втручатися в економіку, а рівновага встановлюється природним чином?

- а) Класичну;
- б) меркантилістів;
- в) історичну;
- г) протекціоністів;

3. Оберіть найбільш точне визначення економічної теорії:

- а) наука про управління економікою;
- б) наука про проблеми дефіциту й вибору;
- в) суспільна наука, що вивчає мікро- та макроекономіку;
- г) суспільна наука про проблеми найповнішого задоволення потреб в умовах обмеженості ресурсів.

4. Оберіть вірний вислів: економічна теорія...

- а) займається виключно прогнозами розвитку економічних систем;
- б) не є наукою;
- в) містить положення, які завжди приймаються всіма економістами;
- г) не може передбачати майбутнього, але може пояснити наслідки певних явищ в економіці.

5. Яке з цих положень не має відношення до визначення предмета економічної теорії?

- а) Ефективне використання ресурсів;
- б) необмежені виробничі ресурси;
- в) максимальне задоволення потреб;
- г) зростаючі потреби.

6. Яке з визначень найповніше характеризує предмет загальної економічної теорії?

- а) Це наука про динаміку матеріальних і духовних потреб людини;
- б) це наука про мотивацію поведінки людини;
- в) це наука про виробництво і критерії розподілу вироблених благ;
- г) це наука про найбільш загальні закони розвитку людського суспільства в умовах обмеженості ресурсів.

7. Шлях пізнання від загального до окремого дає метод:

- а) синтезу;
- б) аналізу;
- в) дедукції;
- г) індукції.

8. Зі збільшенням кількості одиниць блага, що є в розпорядженні споживача, загальна корисність цього блага:

- а) зменшується;
- б) зростає;
- в) залишається незмінною;
- г) спочатку зростає, а потім зменшується.

9. Обмеженість ресурсів означає, що:

- а) у суспільстві вони є в такій кількості, якої недостатньо для виробництва необхідних товарів і послуг;
- б) з їхньою допомогою неможливе одночасне й повне задоволення всіх наявних потреб;
- в) ресурсів вистачає тільки на виробництво предметів споживання;
- г) усі відповіді правильні.

Завдання

У якійсь гіпотетичній країні виробляються тільки два товар: велосипеди і пральні машини, - причому всі наявні ресурси використовуються повністю. Варіанти виробничих комбінацій наведені в таблиці 1.1

1. Накресліть криву виробничих можливостей.

2. Відшукайте на графіку точку М (80 велосипедів і 30 пральних машин).

Про що свідчить ця точка?

3. Відшукайте на графіку точку N (30 велосипедів і 20 пральних машин).

Про що свідчить ця точка?

4. Знайдіть альтернативні витрати. На що вказує їхня динаміка?

Таблиця 1.1

Варіанти вибору	Велосипеди (шт.)	Пральні машини (шт.)	Альтернативні витрати
A	100	0	
B	90	10	
C	75	20	
D	55	30	
E	0	40	

Тема 1.2 Загальні основи товарного виробництва й ринкової економіки

Контрольні запитання й завдання

1. Що є процесом праці? Якщо процес праці здійснюється в певній суспільній формі, то чим він виступає в такому випадку?

2. Що входить до складу продуктивних сил суспільства?

3. Як впливає НТР на зміну місця та ролі людини у процесі виробництва?

4. У чому полягає двоїстість процесу виробництва?

5. Що Ви розумієте під виробництвом і суспільним продуктом?

6. У чому відмінність показника «валовий суспільний продукт» від чистого продукту або національного доходу?

7. Розшифруйте поняття «ефективність виробництва». Назвіть основні показники ефективності виробництва. Чому важливо враховувати соціальну ефективність виробництва?

8. Чим відрізняється товарне виробництво від натурального? Які умови і причини існування товарного виробництва? Чи можлива в перспективі заміна товарної форми господарства на будь-яку іншу?

9. Дайте визначення товару. Які властивості він має?

10. У чому полягає подвійна природа праці, що створює товар?

11. Чи є різниця між поняттями "ринкова економіка" й "товарна економіка"?

12. Якими є загальні елементи ринкового господарства та механізм дії останнього?

13. Визначте ринкові форми і способи ринкової поведінки економічних суб'єктів.

Тестові завдання

1. Із переліку визначень укажіть на те, яке характеризує робочу силу:

- а) те, на що спрямована праця;
- б) те, чим людина впливає на предмет праці;
- в) доцільна діяльність людини;
- г) здібність людини до праці.

2. У чому полягає економічна мета, якщо суспільство прагне мінімізувати витрати й максимізувати віддачу від обмежених виробничих ресурсів?

- а) Досягнення повної зайнятості;
- б) підтримка економічного зростання;
- в) підвищення економічної безпеки;
- г) підвищення економічної ефективності.

3. Натуральне господарство не спирається на:

- а) внутрішнє споживання продукції;
- б) безкоштовне привласнення;
- в) розвинений поділ праці;
- г) відірваність суб'єктів.

4. Витрати суспільно-необхідної праці визначають величину:

- а) вартості;
- б) мінової вартості;
- в) споживної вартості;
- г) конкретної вартості.

5. Які економічні передумови необхідні для виникнення ринкової форми господарювання?

- а) Висока ефективність виробництва;
- б) суспільний поділ праці;
- в) приватна власність;
- г) немає правильної відповіді.

6. До функцій держави в ринковій економіці не належить:

- а) законотворча діяльність;
- б) підтримка конкурентного середовища;
- в) встановлення цін на продукцію приватного сектора;
- г) антициклічне регулювання економіки.

7. *Що таке попит?*

- а) потреба споживача;
- б) переваги споживача;
- в) бажання й переваги покупця;
- г) потреба покупця, забезпечена платіжними засобами.

8. *Закон попиту описує:*

- а) непропорційну залежність між ціною й обсягом попиту;
- б) пряму залежність між ціною й обсягом попиту;
- в) зворотню залежність між ціною й обсягом попиту;
- г) пряму пропорційну залежність між ціною й обсягом попиту.

Завдання

За 8 годин працівник виготовляє 8 виробів. Як зміниться величина вартості одного виробу й усіх виробів, якщо продуктивність праці зросте у 2 рази?

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Тема 2.1 Наукові засади макроекономічного прогнозування та регулювання

Контрольні запитання й завдання

1. Яким чином може досягатися стабільність і ефективність розвитку національної економіки?
2. Дайте визначення держави. Як історично змінювалися функції держави?
3. Перерахуйте й охарактеризуйте головні економічні функції уряду.
4. Як Ви розумієте пряму підприємницьку діяльність держави? У чому вона полягає?
5. Охарактеризуйте суспільні блага. За допомогою яких засобів уряд забезпечує країну суспільними благами?
6. Розкрийте основні погляди представників класичної економічної теорії на ринок і роль держави в забезпеченні стабілізації економіки.
7. У чому полягає основна відмінність кейнсіанської економічної теорії від поглядів класиків і сучасного некласичного напрямку?
8. Чим обумовлене втручання держави в ринковий механізм?
9. Що Ви розумієте під заходами держави з захисту конкуренції?

Тестові завдання

1. *Держава може безпосередньо впливати на такі частини сукупних витрат, як:*

- а) приватні інвестиції;
- б) витрати домогосподарств;
- в) обсяг товарів і послуг, що імпортуються;
- г) величину державних закупівель товарів і послуг.

2. *Що не є засобом здійснення державної політики?*

- а) Законодавство щодо охорони й захисту навколишнього середовища;
- б) фінансування розвитку малого бізнесу;
- в) державні субсидії на розвиток суспільно необхідних виробництв;
- г) антимонопольне законодавство.

3. Виділіть пункт, у якому адміністративні методи державного регулювання не є основними:

- а) антимонопольне регулювання;
- б) розробка національної системи стандартизації й сертифікації;
- в) створення державних заповідників;
- г) фіскальна політика.

4. Державна політика, спрямована на макроекономічну стабілізацію у фазі спаду, - це:

- а) зниження податкових ставок;
- б) заборона додаткового кредитування;
- в) скорочення державних витрат для зниження безробіття;
- г) зростання процентних ставок за позиками банків.

5. Державна політика щодо збільшення пропозиції досягається шляхом:

- а) скорочення споживчого імпорту;
- б) звуженням ринку товарів і послуг;
- в) підвищенням товарності народного господарства;
- г) націоналізацією приватних підприємств.

6. Основними економічними функціями держави в ринковій економіці є:

- а) політика зниження витрат виробництва;
- б) створення ринкової інфраструктури;
- в) розподіл суспільного продукту;
- г) політика макроекономічної стабілізації.

7. Державне регулювання вирішує проблеми:

- а) досягнення повної зайнятості;
- б) прискорення економічного зростання;
- в) гарантування економічної безпеки країни;
- г) усі вказані проблеми разом.

8. У якій із моделей державного регулювання економіки рівень державного втручання в економіку найбільш низький?

- а) Американська;
- б) шведська;
- в) німецька;
- г) японська.

Завдання

1. Заповніть порожні стовпчики таблиці.
2. Що таке подвійний рахунок?
3. Що означають категорії проміжної й кінцевої продукції?
4. У чому полягає сутність зіставлення показників загальної вартості продажів і доданої вартості?

Таблиця 2.1

Стадії економічного процесу	Виторг від продажу	Вартість проміжного продукту	Додана вартість
Сировина	10		
Пряжа	18		
Тканини	36		
Вовняний костюм	44		

Тема 2.2 Теоретичні основи макроекономіки та суспільне відтворення**Контрольні запитання й завдання**

1. Що таке відтворення? Охарактеризуйте просте та розширене відтворення.
2. Розкрийте поняття економічного зростання, його типи та співвідношення економічного зростання з економічним розвитком.
3. Назвіть і охарактеризуйте шляхи економічного зростання.
4. Розкрийте рушійні сили економічного прогресу.
5. У чому полягають особливості сучасного типу економічного зростання?
6. Як екологічні проблеми впливають на економічне зростання? Які шляхи вирішення проблем екології?
7. Що Ви розумієте під економічною рівновагою? Чи можна досягти повної рівноваги в реальній економіці?
8. Назвіть основні причини коливань в економіці.
9. Що Ви розумієте під циклічністю розвитку ринкової економіки? Охарактеризуйте фази циклу.
10. Чим визначається тривалість короткострокового й довгострокового циклу?
11. Розкрийте поняття кризи та сутність антикризового управління.

Тестові завдання

1. Серед переліку типів відтворення оберіть той, що належить до простого відтворення:
  - а) обсяг виробництва зменшиться;
  - б) обсяг виробництва не зміниться;
  - в) обсяг виробництва збільшиться;
  - г) обсяг виробництва має позмінні тенденції.
2. Із переліку факторів економічного зростання оберіть той, що не належить до інтенсивних:
  - а) підвищення продуктивності праці;
  - б) підвищення фондівіддачі;
  - в) зменшення матеріаломісткості;
  - г) залучення додаткових робітників.
3. У моделях економічного зростання:
  - а) розкриваються причини коливань економічної активності;
  - б) досліджуються чинники, що забезпечують сумісність динамічної рівноваги з повною зайнятістю;

в) пояснюється, яким чином узгоджуються плани фірм, споживачів і держави;

г) показуються причини відхилення від траєкторії стійкого рівноважного зростання економіки.

4. *Причиною циклічності економічного розвитку є:*

- а) технічні нововведення;
- б) політичні випадкові події;
- в) зміни у кредитно-грошовій політиці;
- г) усі відповіді правильні.

5. *Яке із перерахованих понять не належить до фаз ділового циклу?*

- а) Зростання;
- б) депресія;
- в) криза;
- г) пожвавлення.

6. *Період економічного спаду не пов'язаний із:*

- а) скороченням інвестиційних витрат;
- б) зростанням безробіття;
- в) збільшенням запасів нереалізованої продукції;
- г) скороченням витрат виробництва.

7. *Яка риса не характеризує депресію?*

- а) Падіння виробництва припиняється;
- б) поступове зникнення товарних надлишків;
- в) зниження рівня позикового відсотку;
- г) підвищення рівня безробіття.

8. *Матеріальною основою середньострокового циклу є:*

- а) відновлення основного капіталу;
- б) процеси, що відбуваються у сфері грошових відносин;
- в) структурне оновлення технологічного способу виробництва, розвиток НТП;
- г) усі відповіді правильні.

Завдання

Уряд України одержав іноземну позику в розмірі 1 млрд. дол. за річною ставкою 8 %. Ці засоби вкладаються в інвестиційні проекти, що дозволяють одержати щорічний приріст ВВП у розмірі 300 млн. дол. протягом декількох наступних років.

1. На яку величину збільшиться державний борг?
2. Чи виросте чистий борговий тягар, що накладається на громадян країни?
3. Через скільки років країна зможе погасити цей борг?

Тема 2.3 Мікроекономічні аспекти розвитку економіки

Контрольні запитання й завдання

1. Наведіть трактування поняття капіталу різними економічними школами.
2. Дайте визначення витратам виробництва. Як Ви розумієте собівартість продукції? Чи є різниця між вартістю товару та ціною виробництва?

3. Перелічіть фази колообігу капіталу. У чому полягає функція капіталу в кожній із них?
4. У чому полягає різниця в поділі капіталу на постійний і змінний, основний і оборотний?
5. Назвіть відмінності між марксистським і неокласичним підходами до встановлення джерела зростання капіталу.
6. Розкрийте сутність інфраструктурного забезпечення функціонування ринку.
7. Дайте визначення торговельного капіталу й назвіть основні джерела його формування.
8. Сутність та умови виникнення конкуренції.
9. Види та форми конкуренції, методи конкурентної боротьби.
10. Сутність і види монополізму.
11. Механізм утворення монопольної ціни й монопольного прибутку.
12. Наслідки надмірної монополізації.
13. Підприємство, його сутність, основні види, фонди та результати діяльності.

Тестові завдання

1. *Витрати, які не залежать від величини обсягу продукції, мають назву:*
  - а) постійні;
  - б) загальні;
  - в) економічні;
  - г) бухгалтерські.
2. *Валовий прибуток є підсумком:*
  - а) складання виторгу та витрат;
  - б) відношення витрат до виторгу;
  - в) складання всіх витрат;
  - г) вирахування витрат із виторгу.
3. *Із переліку елементів капіталу вкажіть ті, що належать до основного капіталу:*
  - а) сировина й матеріали;
  - б) машини й устаткування;
  - в) заробітна плата;
  - г) енергія.
4. *Що таке амортизація капіталу?*
  - а) перенесення на продукт або послугу вартості оборотного капіталу;
  - б) перенесення на продукт або послугу вартості зносу основного капіталу та її накопичення для відтворення капіталу;
  - в) перенесення на продукт або послугу вартості зносу змінного капіталу та її накопичення для відтворення капіталу;
  - г) усі відповіді правильні.

5. *Із переліку ознак типів ринкового середовища оберіть ту, що належить до вільної (досконалої) конкуренції:*

- а) обмежений доступ до ринкової інформації;
- б) обмежений вхід продавців на ринок;
- в) вільний механізм ціноутворення;
- г) ціни регулює держава.

6. *Укажіть, яка з наведених ознак ринкової структури характеризує чисту монополію:*

- а) унікальність виготовленої продукції;
- б) є невелика кількість конкуруючих між собою виробників;
- в) є тільки один покупець;
- г) відсутній контроль над ринковими цінами.

7. *До форм недосконалої конкуренції не належить:*

- а) чиста монополія;
- б) монополістична конкуренція;
- в) чиста конкуренція;
- г) олігополія.

8. *Із визначень ціни укажіть те, що належить до монопольної ціни:*

- а) витрати виробництва + середній прибуток;
- б) витрати виробництва + витрати торгівлі;
- в) витрати виробництва + монополістичний прибуток;
- г) немає правильної відповіді.

Завдання

Вартість основних виробничих фондів підприємства - 400 тис. грн., а термін їхнього використання - 10 років, витрати на оплату праці - 50 тис. грн., витрати на сировину, матеріали, паливо – 100 тис. грн., прибуток – 55 тис. грн.

Визначити:

1. річну суму амортизації;
2. норму амортизації;
3. постійні витрати;
4. змінні витрати;
5. норму прибутку (двома способами).

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. ПОЛІПШЕННЯ РІВНЯ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ

Тема 3.1 Соціальна політика держави, її механізм.

Зайнятість і відтворення робочої сили

Контрольні запитання й завдання

1. Як впливає на заробітну плату безробіття? У чому причини безробіття? Назвіть основні форми заробітної плати.
2. У чому полягає роль держави в регулюванні зайнятості та безробіття?
3. Що є ринком праці та які чинники впливають на його динаміку?
4. Під впливом яких чинників формується попит на працю?
5. Що мається на увазі під інвестиціями в людський чинник?

Тестові завдання

1. У країні існує повна зайнятість, якщо безробіття:

- а) відсутнє;
- б) не перевищує 1 %;
- в) не перевищує природнього рівня;
- г) дорівнює циклічному безробіттю.

2. У державній підтримці в умовах швидкої інфляції понад усе мають потребу:

- а) особи, у яких зростання номінальних доходів відстає від зростання цін;
- б) особи з фіксованими номінальними доходами;
- в) підприємці, які виробляють споживчі товари, а також розвивають малий і середній бізнес;
- г) усі відповіді правильні.

3. Згідно з класичною теорією підвищення мінімальної зарплати призводить до:

- а) зростання доходів населення;
- б) зростання безробіття;
- в) підвищення рівня зайнятості;
- г) немає правильної відповіді.

4. Державна політика доходів у країнах з ринковою економікою - це:

- а) підтримка рівної заробітної плати в різних галузях національної економіки;
- б) перерозподіл доходів через систему податків і соціальних виплат із метою «згладжування» соціальних розбіжностей;
- в) протидія інфляції, вирішення проблем зайнятості й безробіття;
- г) встановлення державного розміру заробітної плати всім категоріям зайнятих.

5. Основний механізм соціального захисту працівників в умовах ринкової економіки:

- а) соціальне страхування;
- б) програми державної допомоги;
- в) негативний прибутковий податок;
- г) регламентація режиму праці та його оплати.

6. Фундаментальна проблема, яку має вирішувати соціальна політика держави, це:

- а) ефективний розподіл ресурсів;
- б) управління доходами;
- в) гарантія мінімального доходу;
- г) економічне зростання.

Завдання

Населення країни - 6 млн. чол.

Фрикційні безробітні - 0,6 млн. чол.

Структурно безробітні - 0,1 млн. чол.

Циклічно безробітні - 0,1 млн. чол.

Непрацездатні й ті, що вибули зі складу робочої сили - 2 млн. чол.

Визначте рівні безробіття, зайнятості, природний рівень безробіття й рівень повної зайнятості.

Тема 3.2 Доходи, їхні джерела та розподіл. Крива Лоренца. Коефіцієнт Джині

Контрольні запитання й завдання

1. Які види доходів Ви знаєте? Які нові зв'язки між такими видами доходів, як заробітна плата, прибуток, відсоток і рента виникли на сучасному етапі? Які з цих доходів Ви вважаєте трудовими, а які - нетрудовими?

2. Чому важко розмежувати нетрудові доходи, отримані на законній і на незаконній підставі? Що Ви відносите до нетрудових доходів, отриманих законним шляхом?

3. Дайте визначення заробітній платі, назвіть її основні форми й розкрийте зміст. Що таке номінальна та реальна заробітна плата?

4. Назвіть основні форми розподілу доходів. Як Ви розумієте соціальну справедливість і проблему рівності в розподілі доходів?

5. Як впливає диференціація доходів на ефективність виробництва? Чи мають існувати межі диференціації доходів, які можуть вважатися соціально-прийнятними в суспільстві?

Тестові завдання

1. Доходи населення – це:

- а) підприємницький дохід;
- б) державні трансфертні платежі;
- в) субсидії держави підприємствам;
- г) чистий національний дохід.

2. До первісних доходів не належить:

- а) рента;
- б) зарплата;
- в) стипендія;
- г) відсоток.

3. Якщо номінальний дохід підвищився на 8%, а рівень цін виріс на 10 %, то реальний дохід:

- а) знизився на 18 %;
- б) знизився на 2 %;
- в) збільшився на 2 %;
- г) збільшився на 18 %.

4. Який пункт є зайвим при визначенні середньодушових доходів населення?

- а) Медіанний;
- б) середньоарифметичний;
- в) модальний;
- г) середньгеометричний.

5. Розподіл доходів здійснюється:

- а) за тарифною угодою;
- б) залежно від переваг домашніх господарств;
- в) відповідно до частки участі чинників виробництва;
- г) довільним чином.

6. Розподіл сумарного доходу населення ілюструє крива:

- а) Лафера;
- б) Лоренца;
- в) Джині;
- г) правильні відповіді б) та в).

7. При вирівнюванні доходів у суспільстві коефіцієнт Джині прагне до:

- а) 2;
- б) 3;
- в) 0;
- г) 1.

Завдання

Розрахуйте індекс зростання заробітної плати, якщо відомо, що номінальна заробітна плата зросла в 1,5 разу, а ціни - на 20 %.

4. ПОРЯДОК ОБРАННЯ ТЕМИ І ПРАВИЛА ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТАМИ ЗАОЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ З ДИСЦИПЛІНИ «ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ»

Контрольна робота виконується у формі реферату із самостійною розробкою студентом однієї з наведених далі тем. Тему контрольної роботи студент обирає згідно з останніми двома цифрами власної залікової книжки.

Теми контрольної роботи з дисципліни

1. Предмет і методи економічної теорії.
2. Предмет і функції економічної теорії.
3. Основні методи пізнання соціально-економічних процесів.
4. Основні функції економічної теорії та методи дослідження економічних процесів.
5. Процес суспільного виробництва.
6. Фактори виробництва та суспільна праця.
7. Матеріальні основи розвитку сучасної цивілізації.
8. Роль економічного прогресу в розвитку сучасної цивілізації.
9. Економічна система суспільства і власність.
10. Економічна система. Способи й типи суспільного виробництва.
11. Економічні потреби й інтереси.
12. Економічні потреби суспільства та їхній взаємозв'язок із виробництвом. Економічні інтереси.
13. Сучасний поділ праці.
14. Сучасні тенденції розвитку суспільного поділу праці.
15. Людина – основне джерело і критерій соціально-економічного прогресу.
16. Людина як елемент продуктивних сил, суб'єкт суспільних відносин і кінцева мета виробництва.
17. Багатство людського суспільства як результат і умова суспільно-економічного розвитку.
18. Економічна сутність суспільного багатства.
19. Характеристика товарного виробництва.

20. Основні риси товарного виробництва.
21. Товар і його властивості.
22. Суперечності товарного господарства.
23. Теорії вартості.
24. Витратні концепції створення вартості.
25. Розвиток форм вартості та виникнення грошей.
26. Гроші як економічна категорія.
27. Функції грошей як загального еквівалента.
28. Концепції грошей і сучасні зміни у грошовому обігу.
29. Еволюція товарно-грошових відносин у товарно-кредитні.
30. Основні рушійні сили та економічні закони товарного виробництва.
31. Закон вартості та його роль у розвитку товарного виробництва.
32. Сутність ринку, його функції та умови формування.
33. Ринкове господарство та його основні суб'єкти.
34. Структура ринкової економіки та її моделі.
35. Сучасний ринок, його структура та функції.
36. Конкуренція й монополія в ринковій системі.
37. Основи саморегулювання ринкової економіки.
38. Економічна роль держави в ринковій економіці.
39. Мікроекономічний рівень господарювання та форми його організації.
40. Співвідношення попиту та пропозиції. Ціноутворення.
41. Витрати виробництва і прибуток.
42. Капітал як матеріальна основа підприємницької діяльності.
43. Капітал і підприємництво.
44. Підприємництво та підприємство (фірма).
45. Підприємництво в умовах ринкового господарювання.
46. Теоретичні основи економіки домогосподарства.
47. Домогосподарство як один із суб'єктів ринкової економіки.
48. Функції домогосподарства в ринковій економіці.
49. Оптимальний план споживання домогосподарства в ринковій економіці.
50. Основні фактори, що впливають на попит і пропозицію домогосподарства в ринковій економіці.

Вимоги до оформлення

Виконання контрольної роботи необхідне для систематизації, закріплення й розширення теоретичних і практичних знань із дисципліни «Основи економічної теорії». Контрольна робота дозволяє студентам опанувати необхідні практичні уміння при вирішенні конкретних практичних завдань, стимулювати розвиток навичок самостійної роботи й оволодіти методикою ведення наукових досліджень.

Метою виконання контрольної роботи є закріплення, поглиблення й узагальнення знань, отриманих студентами під час набуття теоретичних і практичних навичок.

Під час виконання контрольної роботи студент має продемонструвати вміння працювати у сфері науково-дослідної діяльності, навички роботи з

готовими матеріалами, уміння творчого й оригінального вирішення визначених завдань.

Контрольну роботу студенти виконують самостійно протягом вивчення дисципліни з проведенням консультацій викладачем відповідно до графіка навчального процесу.

Контрольна робота включає наступні елементи наукового дослідження:

- практична значущість;
- комплексний і системний підходи до вирішення визначеного завдання;
- використання сучасних теоретичних методологій і наукових розробок і досліджень за цією темою;
- застосування творчого підходу й відбиття власного бачення вирішення визначеного завдання.

Комплексний і системний підходи використовуються для розкриття теми й полягають у тому, що предмет дослідження підлягає різноаспектному вивченню: теоретичні положення, практичні рішення й напрацювання, аналіз, шляхи й умови реалізації поліпшення. При цьому необхідно дотримуватися взаємозв'язку, послідовності й логічності викладання матеріалу; використання сучасної теоретичної методології, наукових розробок і досліджень за цією темою.

Контрольна робота може виконуватися як у комп'ютерному наборі з поданням на кафедру дискети, так і на друкарській машинці, також писатися від руки. В останньому випадку писати потрібно розбірливо. Контрольна робота подається студентом особисто на кафедру до початку сесії лаборанту для реєстрації у спеціальному журналі та передачі її викладачеві на перевірку.

Контрольна робота має містити наступні розділи:

1. Титульний аркуш із:

- назвою Академії;
- назвою кафедри;
- назвою навчальної дисципліни;
- назвою теми роботи;
- номера академічної групи, П.І.Б, прізвище керівника.

2. Зміст. Відбиває назви розділів (параграфів і т. п.) письмової роботи, які розкривають її зміст. Усі сторінки нумерують праворуч угорі. Винятком є титульний аркуш, тому нумерація починається із цифри «2».

3. Вступ. Розкриває сутність, стан наукового завдання та його значення. Тут же вказують мету й завдання дослідження, актуальність обраної теми, предмет та об'єкт дослідження.

4. Основна частина. Розкриває наукове дослідження й відповідає обраній темі, вступу й висновкам (1, 2 та 3 питання).

5. Висновки. Вказують на результати, отримані під час проведення дослідження, пропозиції або рекомендації щодо вирішення визначеного завдання відповідно до результатів дослідження.

6. Список джерел. Джерела розміщують за абеткою прізвищ авторів або заголовків. Оформлення відбувається в такому порядку:

- нормативно-правові акти (Конституція України, Закони, ГОСТ, ДСТУ і т. д.)
- використані джерела літератури (у т.ч. періодичні видання);

- джерела іноземними мовами;

- Інтернет - джерела з обов'язковим зазначенням того, яка інформація наявна на цьому сайті (порталі). Не допускається вказівка на пошукові сайти.

7. Додатки. У додатки можуть входити різноманітні таблиці, ілюстрації, схеми, діаграми й т. д. Оформлення виконується в такий спосіб: після списку джерел ідуть додатки. Нумерація додатків відбувається шляхом використання заголовних букв алфавіту (А, Б, В...), які розміщують праворуч угорі.

8. Вимоги до оформлення. Обсяг роботи - 20 друкованих сторінок, шрифт - Times New Roman, 14, полуторний інтервал, відступ - 1,5; поля: верхнє й нижнє - 20мм, ліве - 35 мм, праве - 1 мм. Оформлюється згідно з «Методичними вказівками та вимогами до оформлення рефератів, курсових, дипломних, магістерських робіт», розроблених і затверджених кафедрою.

Рукописний варіант роботи. Загальний обсяг роботи становить не менше 24-х сторінок учнівського зошита (кольорову обкладинку треба зняти, титульний аркуш необхідно оформити на світлому папері).

Нумеруються всі сторінки, починаючи з титульного аркуша, який вважають першою сторінкою (без нумерації). Тут угорі пишуть назву Міністерства освіти і науки, молоді і спорту України, нижче наводиться назва Академії (ХНАМГ), найменування кафедри (кафедра економічної теорії), назва дисципліни, що вивчається, номер теми контрольної роботи та її назва, прізвище, ім'я та по батькові студента, назва факультету (заочний), курс, група, прізвище викладача, рік навчання (2011-2012).

Роботи, які не відповідають вимогам кафедри, виконані неохайно, потребують виправлень, повертаються студентам до заліку або іспиту для усунення недоліків.

Виправлення треба виконувати на окремих аркушах, які вкладаються у відповідні розділи контрольної роботи. Виправлену контрольну роботу студент вдруге подає на кафедру для повторної перевірки викладачем.

Після одержання студентом поточної інформації з дисципліни на лекціях, практичних заняттях, а також самостійного вивчення більшості з рекомендованих далі літературних джерел, за умов позитивної оцінки контрольної роботи, й усіх необхідних заходів він допускається до складання заліку.

Зразок оформлення титульного аркуша

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Харківська Національна Академія Міського Господарства

Кафедра економічної теорії

Контрольна робота № 1
з дисципліни
«Основи економічної теорії»
Тема № 11. Економічні потреби й інтереси

Виконав (-ла):
студент (-ка)_ заочного факультету
I курсу
групи ТС – 1
Петренко Іван Миколайович
(залікова книжка № 22511)
Викладач:

Харків
ХНАМГ
2011-2012 навчальний рік

5. ПОРЯДОК, МЕТОДИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ, УМІНЬ І НАВИЧОК СТУДЕНТІВ

Оцінку знань студентів із дисципліни здійснюють відповідно до вимог кредитно-модульної системи організації навчального процесу, що є українським варіантом ECTS. Ця система базується на здійсненні поточного контролю на аудиторному занятті відповідно до його форми. Підсумковою оцінкою поточного контролю є оцінка за модуль.

Навчальним планом з дисципліни передбачене складання екзамену. Для підсумкового оцінювання знань використовують 4-бальну національну шкалу і стобальну шкалу оцінювання ECTS.

Оцінювання знань, вмінь і навичок студентів враховує такі види занять, які згідно з програмою навчальної дисципліни передбачають лекції, практичні заняття, а також самостійну роботу.

Для визначення рівня засвоєння студентами навчального матеріалу використовують такі форми та методи контролю й оцінювання знань:

- оцінювання знань студента під час практичних (семінарських) занять;
- проведення проміжного контролю (опитування або письмові завдання);
- проведення контролю знань за змістовими модулями, поточне тестування після вивчення кожного змістового модуля;
- проведення підсумкового контролю - складання заліку або екзамену.

Загальна оцінка за змістовий модуль складається з поточних оцінок, які студент отримує під час практичних занять, і оцінок за змістові модулі. Загальна (модульна) оцінка з дисципліни визначається через середнє арифметичне оцінок за змістовими модулями, оцінок за виконання індивідуального завдання та оцінок за іспит.

Оцінювання знань студента здійснюється за такими критеріями:

1. Розуміння, ступінь засвоєння теорії та методології проблеми, що розглядається.

2. Ступінь засвоєння матеріалу навчальної дисципліни.

3. Ознайомлення з рекомендованими джерелами літератури, а також із сучасною літературою з питань, що розглядаються.

4. Уміння поєднувати теорію з практикою під час розгляду практичних ситуацій, розв'язання задач, проведення розрахунків, виконання індивідуальних завдань, і завдань, винесених на розгляд в аудиторії.

5. Логіка, структура, стиль викладання матеріалу в письмових роботах і під час виступів в аудиторії, уміння обґрунтувати свою позицію, здійснювати узагальнення інформації та роботи висновки.

Поточне оцінювання знань студентів здійснюється під час проведення практичних занять. Об'єктами поточного контролю є:

- активність і результативність роботи студента протягом семестру над вивченням програмного матеріалу дисципліни, відвідування занять;
- виконання завдань на практичних заняттях;
- виконання завдань поточного контролю.

Робота студентів на практичних заняттях оцінюється за 4-бальною системою і згідно з Методикою переведення показників успішності знань студентів переводиться в систему оцінювання за шкалою ECTS.

Поточний модульний контроль рівня знань передбачає виявлення опанування студентом матеріалу лекційного модуля і вміння застосувати його для вирішення практичної ситуації, проводиться у вигляді письмового контролю (тестування). Поточний контроль проводиться у письмовій формі по закінченню кожного зі змістових модулів. Знання оцінюються за шкалою ECTS (тестові завдання).

Тестовий контроль знань, умінь і навичок студентів дозволяє ефективно й об'єктивно оцінювати успішність студентів. Критерії оцінювання тестових завдань залежать від їхнього типу.

Проведення підсумкового контролю. Умовою допуску до екзамену є позитивні оцінки з поточного контролю знань за змістовими модулями. За умов кредитно-модульної системи організації навчального процесу до підсумкового контролю допускають студентів, які набрали в сумі за всіма змістовими модулями більше 30% балів від загальної кількості з дисципліни (або більше 50% балів із поточного контролю за всіма змістовими модулями).

Для підсумкового оцінювання знань використовують 4-бальну національну шкалу і стобальну шкалу оцінювання ECTS. Підсумок є сумою накопичених балів за трьома поточними змістовими модулями та екзамену в письмовій формі за заліковими білетами, які містять два теоретичні питання, тести та задачу.

Оцінювання знань студента за 4 бальною шкалою:

1. Для одержання оцінки 5 (відмінно) студент має:

- вкластися у встановлений термін підготовки відповіді;
- викладати теоретичний матеріал чітко, коротко, зв'язано й обґрунтовано;
- уміти оперативно розібратися в запропонованій ситуації, грамотно оцінити її й обґрунтувати ухвалені рішення;
- відповідати на запитання членів екзаменаційної комісії без зауважень;

2. Для одержання оцінки 4 (добре) студент має:

- вкластися у встановлений термін підготовки відповіді;
- викладати теоретичний матеріал обґрунтовано;
- не мати ускладнень у виборі рішення при аналізі запропонованої ситуації;
- уміти обґрунтувати ухвалені рішення;
- добре відповідати на запитання екзаменаторів.

3. Для одержання оцінки 3 (задовільно) студент має:

- викладати теоретичний матеріал у доступній для розуміння формі;
- розібратися в запропонованій ситуації й розробити пропозиції щодо її вирішення;
- позитивно відповідати на запитання членів екзаменаційної комісії;
- допускаються недостатньо впевнені й чіткі відповіді, але вони мають бути правильними.

4. Оцінку 2 (незадовільно) одержують студенти, відповіді яких можуть бути оцінені нижче вимог, сформульованих у попередньому пункті.

Оцінювання знань за 4-бальною системою за національною шкалою

Оцінку „відмінно ” ставлять, коли студент дає абсолютно правильні відповіді на теоретичні питання з викладенням оригінальних висновків, отриманих на основі програмного, додаткового матеріалу та нормативних документів. Під час виконання практичного завдання студент застосовує системні знання навчального матеріалу, передбачені навчальною програмою.

Оцінка „дуже добре ”. Теоретичні запитання розкрито повністю на основі програмного й додаткового матеріалу. Під час виконання практичного завдання студент застосовує узагальнені знання навчального матеріалу.

Оцінка „добре ”. Теоретичні запитання розкрито повністю, програмний матеріал викладено відповідно до вимог. Практичне завдання виконане взагалі правильно, але мають місце окремі неточності.

Оцінка „задовільно ”. Теоретичні запитання розкрито повністю, проте під час викладу програмного матеріалу допущені незначні помилки. Під час виконання практичних завдань без достатнього розуміння студент застосовує навчальний матеріал, припускається помилок.

Оцінка „задовільно (достатньо)”. Теоретичні питання розкрито неповністю з суттєвими помилками. Під час виконання практичного завдання студент припускається значної кількості помилок і зіштовхується зі значними труднощами.

Оцінка „незадовільно ”. Теоретичні питання нерозкриті. Студент не може виконати практичні завдання, виявляє здатність до викладення думки на елементарному рівні.

Таблиця 5.1 Шкала перерахунку оцінок результатів контролю знань студентів

Оцінка за національною шкалою	Визначення назви за шкалою ECTS	ECTS оцінка	% набраних балів
1	2	3	4
ВІДМІННО	Відмінно-відмінне виконання лише з незначними помилками	A	більше 90-100
ДОБРЕ	Дуже добре-вище середнього рівня з кількома помилками	B	більше 80-90 включно
	Добре-правильна робота з певною кількістю грубих помилок	C	більше 70-80 включно
ЗАДОВІЛЬНО	Задовільно-непогано, але зі значною кількістю недоліків	D	більше 60-70 включно
	Достатньо-виконання задовольняє мінімальні критерії	E	більше 50-60 включно
НЕЗАДОВІЛЬНО	Незадовільно*-потрібно попрацювати перед тим, як скласти тест	FX	більше 25-50 включно
	Незадовільно**- необхідна серйозна подальша робота з повторним вивченням змістового модуля	F	від 0-25 включно

* Із можливістю повторного складання

** Із обов'язковим повторним прослуховуванням курсу

6. ЕКЗАМЕНАЦІЙНІ ПИТАННЯ

1. Виникнення та розвиток економічної теорії.
2. Предмет економічної теорії.
3. Економічні категорії, закони і принципи.
4. Функції економічної теорії.
5. Методи пізнання соціально-економічних процесів.
6. Економічні потреби суспільства, їхня сутність та структура.
7. Корисність. Закон спадної граничної корисності.
8. Економічний закон зростання потреб.
9. Економічні інтереси: сутність, суб'єкти, класифікація.
10. Взаємодія потреб та інтересів як рушійна сила соціально-економічного прогресу.
11. Періодизація суспільного розвитку.
12. Економічна система: сутність, типи, структурні елементи.
13. Власність: сутність, типи та роль в економічній системі.
14. Місце та роль людини в економічній системі.
15. Сутність і структура суспільного виробництва.
16. Основні фактори суспільного виробництва.
17. Ефективність виробництва та її економічні й соціальні показники.
18. Форми організації суспільного виробництва.
19. Економічні та неекономічні блага. Товар і його властивості.
20. Альтернативні теорії вартості.
21. Закон вартості, його сутність і функції.
22. Концепції виникнення грошей.
23. Функції грошей.
24. Закони грошового обігу.
25. Грошова система.
26. Інфляція: сутність, види, наслідки.
27. Ринкове господарство. Риси, структура та функції ринку.
28. Основні суб'єкти ринкової економіки.
29. Держава як суб'єкт ринкового господарства.
30. Попит і пропозиція як елементи ринку.
31. Капітал як економічна категорія товарного виробництва.
32. Витрати виробництва: сутність і класифікація.
33. Економічна природа прибутку.
34. Колообіг і оборот промислового капіталу.
35. Амортизація й відтворення основного капіталу.
36. Особливості функціонування торговельного та позикового капіталу.
37. Інфраструктура ринку.
38. Сутність, функції та види конкуренції.
39. Природа виникнення монополізму.
40. Аграрні відносини, їхній зміст і особливості.
41. Земельна рента, її сутність, види й механізм утворення.
42. Ринок земельних ресурсів. Ціна землі.
43. Агропромислова інтеграція й агропромисловий комплекс.

44. Державна політика регулювання та підтримки сільськогосподарського виробництва.
45. Сутність і закономірності еволюційного переходу економічної системи до наступного типу.
46. Зміст та основні риси перехідних економічних систем.
47. Передумови переходу економіки постсоціалістичних країн до ринкових відносин.
48. Концепції переходу постсоціалістичних країн до ринкової економіки.
49. Основні напрямки формування сучасних ринкових відносин. Інституційні й економічні перетворення.
50. Підприємство, фірма як основна ланка ринкової трансформації економіки країни.
51. Основні напрямки ринкової трансформації економіки України.
52. Роздержавлення і приватизація як основа ринкових перетворень економіки.
53. Структурна перебудова економіки.
54. Реформування фінансово-податкової та грошово-кредитної систем.
55. Шляхи входження України у світове господарство.
56. Економічна теорія як підґрунтя економічної політики.
57. Економічна роль держави.
58. Політика державного регулювання економіки.
59. Фінансово-грошова система.
60. Податково-бюджетна політика держави.
61. Грошово-кредитна політика держави.
62. Відтворення й економічне зростання на макрорівні.
63. Показники макроекономічного рівня господарювання.
64. Економічна рівновага та циклічність суспільного виробництва.
65. Система розподілу доходів.
66. Зайнятість і ринок праці.
67. Сутність світового господарства, його структура та суперечності.
68. Економічні аспекти глобальних проблем.
69. Традиційні та стратегічні МЕВ. Платіжний баланс.
70. Зовнішньоекономічні відносини і проблеми інтеграції України у світове господарство.

7. СЛОВНИК ЕКОНОМІЧНИХ ТЕРМІНІВ

Активи - вартість власного майна, а також засобів і запасів, призначених для сплати боргів.

Акціонерне товариство (АТ) - форма організації підприємства, капітал якого утворюється шляхом об'єднання грошових коштів багатьох фізичних і юридичних осіб через випуск і продаж ними цінних паперів (акцій або облігацій). АТ бувають таких типів:

- закритого типу - акції розподіляються тільки серед засновників;
- відкритого типу - акції вільно продаються й купуються на ринку цінних паперів (фондових біржах);

- з обмеженою відповідальністю - товариство, створене шляхом об'єднання грошових коштів його учасників, кожен з яких несе відповідальність у справах товариства в межах своєї частки в загальному капіталі, а все товариство несе відповідальність за своїми зобов'язаннями тільки в розмірах свого майна.

Акція - пайовий цінний папір, що свідчить про внесення її власником певної грошової суми (паю) до капіталу АТ, що дає йому право на отримання частки прибутку АТ у вигляді дивіденду, а також (за певним виключенням) право голосу на загальних зборах акціонерів. Існують такі види акцій:

- іменна - акція, рух якої фіксується в документах АТ, а ім'я утримувача зазначається на бланку самої акції;

- звичайна (проста) - акція, що не гарантує ні регулярної виплати дивіденду, ні його розмірів, але тримач якої має право голосу на загальних зборах акціонерів (за принципом "одна акція - один голос");

- привілейована - акція, що гарантує її тримачу право на обов'язкові виплати фіксованих дивідендів, але що не дає йому права голосу на загальних зборах акціонерів.

Амортизація - поступове перенесення вартості засобів праці на вироблений продукт відповідно до фізичного й морального зношення.

Баланс - рівновага, урівноваження; - кількісне вираження стосунків між сторонами певної діяльності, які мають урівноважувати одне одного (наприклад, доходи і витрати), основний документ бухгалтерського обліку, що характеризує у грошовому вираженні стан ресурсів, джерела їхнього формування й напрямки використання, а також фінансові результати діяльності на початок і кінець звітного періоду.

Банк - кредитно-фінансова установа, найважливішими функціями якої є акумуляція тимчасово вільних грошових коштів і надання їх у позику. Банки поділяють на такі види:

- державний - здійснює централізоване управління грошово-кредитною системою країни і проведення єдиної кредитної політики держави, координацію діяльності банків;

- інвестиційний - фінансує й довгостроково кредитує підприємства та галузі з метою вкладення капіталу у промисловість, транспорт, сільське господарство і т. п.;

- інноваційний - здійснює кредитування (здебільшого, ризиковане) впровадження науково-технічних розробок;

- іпотечний - надає довгострокові позики під заставу нерухомості;

- комерційний - здійснює широке коло операцій, переважно з короткострокового кредитування. Кредитує переважно промислові, торгові та інші підприємства й організації здебільшого за рахунок засобів, залучених у вигляді внесків;

- ощадний - залучає вільні грошові кошти населення, зберігає заощадження, здійснює безготівкові розрахунки, надає кредити населенню й т. п.;

- емісійний - центральний банк, який володіє монополією на випуск грошей і банкнот.

Безробіття - соціально-економічне явище, за якого частина економічно активного населення не може застосовувати свою робочу силу. Безробіття

буває таких видів:

- вимушене часткове - охоплює тих, хто працюють неповний робочий день або неповний робочий тиждень;
- сезонне - виникає внаслідок залежності певних видів праці від часу року (сільське господарство, водний транспорт, будівництво й так далі);
- структурне - пов'язане з браком виробничих потужностей, неможливістю знайти роботу внаслідок вікових особливостей, національності, недостатньої кваліфікації людини;
- фрикційне - пов'язане з добровільною зміною місця роботи та недосконалістю технологічної організації функціонування ринку праці.

Біржа - регулярно функціонуючий і організаційно оформлений оптовий ринок, на якому здійснюється торгівля товарами, цінними паперами або валютою (від латинського bursa - гаманець). Біржи бувають п'яти видів:

- валютна - ринок цінних паперів, іноземної валюти;
- товарна - регулярно функціонуючий ринок масових, однорідних, переважно сільськогосподарських і сировинних товарів, де торгівля ведеться за зразками або встановленими стандартами;
- праці - установа, що регулярно здійснює посередницькі операції на ринку праці;
- фондова - організований ринок цінних паперів;
- ф'ючерсна - сучасний різновид товарної біржі, на якій здійснюються ф'ючерсні операції, тобто операції з купівлі-продажу партій товарів (або цінних паперів) на термін з постачанням і оплатою їх у майбутньому за цінами, зафіксованими на момент укладення угоди; більшість таких операцій мають суто спекулятивний характер.

Блага - річ або послуга, що може задовольнити потребу людини. Вони бувають матеріальні та нематеріальні.

Валюта - грошова одиниця країни та її тип (золота, срібна, паперова); засоби на рахунках, паперові гроші, монети, векселі, чеки, що використовуються в міжнародних розрахунках.

Валютний курс - ціна грошової одиниці однієї країни, виражена у грошових одиницях іншої країни.

Виробничі відносини - сукупність матеріальних економічних стосунків між людьми у процесі суспільного виробництва. Виражають відносини власності.

Витрати виробництва - виражені у фізичних одиницях або у грошах витрати виробничих чинників, отриманих послуг і соціальних витрат (робоча сила, засоби виробництва, матеріали, ремонт, транспортування, продаж, соціальне страхування й тому подібне), які використовуються при виробництві продукції і послуг. Вони бувають чотирьох видів:

- валові - загальна сума витрат виробництва, що включає постійні та змінні витрати;
- змінні - витрати, які змінюються зі зміною обсягу виробництва;
- постійні - витрати, які не змінюються при зміні обсягу виробництва, не залежать від кількості випущеної продукції;
- граничні - додаткові витрати на виробництво кожної нової одиниці продукції.

Відтворення - постійне відновлення процесу виробництва. Воно буває:

- простим - відновлення процесу виробництва в незмінному масштабі;
- розширеним - відновлення процесу виробництва в масштабах, що збільшуються.

Вільні економічні зони - спеціальні території з пільговими валютно-фінансовим і податковим режимами, у яких заохочується спільна з іноземними капіталами діяльність.

Власність - відносини між людьми з приводу привласнення матеріальних благ, володіння, використання та розпорядження матеріальними благами. Має два зміста:

- економічний зміст - відносини, які складаються в суспільстві між суб'єктами власності з приводу її об'єктів: їхнього виробництва, розподілу, обміну і споживання;

- юридична форма - з появою (виникненням) держави належність об'єктів власності тим або іншим суб'єктам отримує юридичне, правове оформлення.

Буває власність акціонерна, державна, індивідуальна, інтелектуальна, колективна, суспільна, приватна, індивідуальна, феодалська та ін.

Властивості товару:

- мінова вартість - здатність товару обмінюватися на інший товар у певному кількісному співвідношенні ;

- споживна вартість - здатність товару задовольняти ту або іншу людську або суспільну потребу;

- вартість - суспільна праця, упередметнена в товарі.

Граничний дохід - приріст виручки, що отримується продавцем при продажі додаткової одиниці продукції.

Гранична корисність - корисність останньої одиниці кожного блага.

Гроші - особливий товар, що виконує роль загального еквівалента. Засіб вимірювання вартості товарів і здійснення їхнього обміну. Їх поділяють на:

- банківські - розрахунково-платіжні інструменти, що емітуються банками, і такі, як паперові грошові знаки, чеки, векселі, банкноти, кредитні картки, а також записи на рахунках банків;

- безготівкові - грошові засоби на банківських рахунках. Безготівкові платежі й розрахунки, здійснювані за допомогою таких розрахунково-платіжних документів, як чек, платіжна вимога, платіжна вимога-доручення, акредитив, шляхом записів за рахунками;

- паперові - знаки вартості, які заміщають в обігу дійсні гроші - золото і срібло. Випускаються державою для покриття своїх витрат;

- кредитні - розрахунково-платіжні інструменти, що виникають у процесі кредитних стосунків (векселі, комерційні та банківські чеки тощо);

- світові - валюта, що використовується як купівельний і платіжний засіб між різними країнами;

- готівка - монети, паперові грошові знаки;

- реальні - гроші, що отримали матеріальне втілення у грошових знаках.

Девальвація (ревальвація) - офіційне зменшення (збільшення) золотого змісту грошової одиниці або пониження курсу національної валюти відносно

золота, срібла, якої-небудь іноземної валюти.

Дефіцит - перевищення витрат над доходами.

Дивіденд - дохід, що виплачується за акціями, частина чистого прибутку акціонерного товариства.

Додана вартість - надлишок вартості, що створюється працею найманого робочого понад вартість його робочої сили; різниця між вартістю товару й витратами його виробництва.

Додатковий продукт - частина сукупного суспільного продукту, що створюється безпосередньо виробниками у сфері матеріального виробництва понад необхідний продукт.

Економічні закони - об'єктивні, істотні, стійкі зв'язки і взаємозалежності економічних явищ у процесі виробництва, розподілу, обміну і споживання матеріальних благ.

Економічне зростання - збільшення обсягів товарів і послуг, створених за певний період часу. Воно буває:

- інтенсивне - економічне зростання, яке здійснюється за рахунок застосування досконаліших чинників виробництва й технологій;
- екстенсивне - економічне зростання за рахунок залучення додаткових чинників виробництва.

Економічна система - сукупність економічних стосунків і регулюючих інститутів (правил, норм, законів), які виконують функцію розміщення й використання економічних ресурсів у цілях виробництва, обміну, розподілу і споживання благ для задоволення різноманітних потреб людей.

Експорт - вивіз товарів або капіталів за межі країни.

Еластичність пропозиції (попиту) - ступінь зміни пропозиції (попиту) під впливом того або іншого чинника (наприклад, ціни).

Закон попиту - залежність (зворотна) між ціною та кількістю товару.

Закон пропозиції – пряма залежність між ринковими цінами й тією кількістю товару, яка за цих цін буде представлена до продажу.

Закон спадної віддачі - приєднання до фіксованої кількості одного ресурсу (наприклад, устаткування) додаткових одиниць іншого змінного ресурсу (наприклад, праці), починаючи з певного моменту, що призводить до зменшення кількості продукту, отриманого внаслідок залучення кожної одиниці цього ресурсу і таким чином підвищує собівартість одиниці продукції.

Заробітна плата ("ціна" робочої сили) - перетворена форма вартості товару "робоча сила". Форма розподілу фонду особистого споживання між працівниками, що поділяється на такі види:

- номінальна - заробітна плата у грошовому вираженні. Характеризує рівень заробітної плати поза зв'язком з цінами на товари та послуги;
- почасова - форма оплати праці за певний період робочого часу (година, день, тиждень, місяць);
- реальна - показує, яку кількість предметів споживання й послуг можна придбати на отриману грошову заробітну плату. Визначається номінальною заробітною платою, рівнем цін на товари й послуги, величиною стягуваних податків, штрафів і т. п.

- відрядна - форма оплати праці, яка залежить від кількості та якості виготовленої продукції й розцінок на неї.

Засоби виробництва - сукупність засобів і предметів праці, які використовуються людьми у процесі виробництва матеріальних благ.

Засоби праці - усе те, за допомогою чого люди впливають на предмет праці (машини й устаткування, інструменти і пристосування, виробничі будівлі та споруди, засоби переміщення вантажів, засоби зв'язку). Загальним засобом праці є земля.

Інвестиції - потік нового капіталу, який додається протягом року до запасу капіталу, вкладення капіталу в галузі економіки для збільшення накопиченого капіталу.

Інфляція - зростання загального рівня цін на товари та послуги, за якого купівельна спроможність грошової одиниці падає.

Капітал - економічна категорія; - необхідний чинник виробництва, що має як грошову, так і матеріально-речову форму, представлену необхідними засобами виробництва. Капітал поділяють на такі види:

- акціонерний - капітал акціонерного суспільства, утворений за допомогою об'єднання грошових коштів фізичних і юридичних осіб через продаж ним цінних паперів (акцій або облігацій), а також за рахунок капіталізації отриманого прибутку;

- оборотний - частина продуктивного капіталу (що витрачається на сировину, матеріали, робочу силу), вартість якого переноситься на новостворюваний продукт повністю і повертається до капіталіста в грошовій формі в кінці кожного колообігу;

- основний - частина продуктивного капіталу (витрати на машини й устаткування, будівлі, споруди), вартість якого переноситься на новостворюваний продукт частинами й повертається до капіталіста у грошовій формі поступово, зі зношенням протягом низки колообігів, у процесі амортизації;

- змінний - частина капіталу, яка витрачається на купівлю робочої сили і збільшується у процесі виробництва на величину додаткової вартості;

- постійний - частина капіталу, втілена в засобах виробництва, переноситься на вартість готової продукції без зміни величини;

- позичковий - грошовий капітал, що надається його власником у позику іншим особам на умовах повернення і платності (під відсоток);

- торговельний - частина капіталу, яка функціонує у сфері обігу, використовується для реалізації товарів, переміщення їх від виробника до споживача;

- статутний - капітал, розмір якого зафіксований у статуті акціонерного товариства або підприємства, який формується з внесків засновників, виручки, отриманої від продажу акцій і відрахувань із прибутку підприємств;

- фондовий - капітал, представлений цінними паперами, що дають право їхнім власникам на певний дохід;

- фінансовий - монополістичний промисловий капітал, що злився з монополістичним банківським капіталом.

Квота - кількісне або вартісне обмеження.

Колообіг капіталу - рух капіталу через сфери виробництва з послідовною зміною функціональних форм (грошовою, продуктивною, товарною).

Конкуренція - змагальність, боротьба (у формі суперництва) економічних суб'єктів за реалізацію власного економічного інтересу. Вона буває таких видів:

- недосконала - конкуренція, за якої окремі виробники мають змогу впливати на рівень ринкової ціни;

- нецінова - використання нецінових методів ведення конкурентної боротьби: поліпшення якості й дизайну продукту, поліпшення умов продажу продукту, реклама, надання послуг із експлуатації проданої продукції;

- досконала - абстрактна теоретична модель, що описує функціонування ідеальної децентралізованої економічної системи, у якій відсутня можливість впливати на загальний рівень ринкової ціни з боку будь-якого виробника, продавця або покупця;

Кооперація - форма організації праці, за якої значна кількість осіб спільно беруть участь в одному й тому ж або різних, але пов'язаних між собою процесах праці; сукупність добровільно об'єднаних економічних структур із метою досягнення загальних економічних результатів.

Кредитна система - сукупність кредитово-розрахункових стосунків, форм і методів кредитування або сукупність кредитно-фінансових інститутів.

Крива байдужості - крива, яка відображає поєднання кількості двох різних благ, що змінюються, в умовах, коли їхня загальна корисність для споживача залишається незмінною.

Макроекономіка - розділ економічної теорії, що вивчає функціонування всього суспільного виробництва.

Меркантилізм - перша школа буржуазної політичної економії. Економічна політика періоду раннього капіталізму, заснована на активному втручанні держави в господарське життя.

Мікроекономіка - розділ економічної теорії, що вивчає процес індивідуального відтворення у фірмах, галузях, домашніх господарствах, а також окремі ринки товарів і ресурсів.

Монетаризм - школа економічної думки, що акцентує увагу на змінах у кількості грошей, що перебувають в обігу, як функції, що визначає рівень цін, доходів і зайнятості.

Монополістична конкуренція - вид ринкової структури, де багато продавців конкурують, щоб продати диференційований продукт; характеризується широким діапазоном цін.

Монополія - крупні компанії (фірми, корпорації) і їхні об'єднання (картелі, трести, концерни, консорціуми, конгломерати). Монополія зосереджує у своїх руках значну частину виробництва того або іншого товару, що дозволяє їй установити панівне положення на ринку, диктувати умови споживачеві, установлювати монополісну ціну - основу монополісного прибутку, наявність у галузі одного підприємства або об'єднання.

Натуральне господарство - форма господарювання, коли все виробляється тільки для задоволення власних потреб.

Науково-технічний прогрес - взаємообумовлений розвиток науки й техніки, основа соціального прогресу.

Національний дохід - знову створена за рік вартість або відповідна частина сукупного суспільного продукту в натуральній формі, що отримується за вирахуванням всіх матеріальних витрат на його виробництво.

Необхідний робочий час - час, протягом якого створюється еквівалент вартості робочої сили.

Необхідний продукт - частина знову створеної вартості, що виробляється працівниками матеріального виробництва, необхідна для нормального (за цих соціально-економічних умов) відтворення робочої сили.

Неокейнсіанство - напрям економічної думки, що поділяє теоретичні ідеї Кейнса про необхідність державного регулювання економіки і збагачує їх динамічними моделями економічного зростання (Р. Харрод), теорією економічного циклу (Е. Хансен) та іншими ідеями стосовно умов економічного розвитку другої половини ХХ ст.

Неокласицизм - напрям зарубіжної економічної думки, що об'єднує декілька економічних теорій (маржиналізм, теорію загальної економічної рівноваги, неоконсерватизм та ін.) спільністю методологічних і теоретичних позицій. Затверджує пріоритет обігу, теорію граничної корисності, граничної продуктивності чинників виробництва. Вважає ринкову економіку такою, яка самостійно може забезпечити стан загальної економічної рівноваги та можливості відтворення без державного втручання.

Неолібералізм - німецький різновид неокласичного напрямку, що віддає перевагу вільній ринковій економіці, визнаючи роль держави у виборі найбільш ефективної форми господарювання. Включає концепцію "соціального ринкового господарства", що може забезпечити добробут для всіх.

Оборот капіталу - колообіг капіталу, що безперервно поновлюється. Час, протягом якого авансований промисловий капітал проходить всі стадії колообігу й повертається до його власника повністю, складає час обороту капіталу.

Олігополія - панування невеликої кількості найбільших фірм, компаній у виробництві й на ринку, що дозволяє їм впливати на встановлення ринкової ціни.

Платіжний баланс - систематизований облік усіх операцій між резидентами цієї країни (домогосподарства, фірми, уряд) і зовнішнім світом.

Платоспроможний попит - потреба, підкріплена грошовими доходами покупців, тобто попит, достатній, для стимулювання виробників з метою доставки товару на ринок.

Податки - обов'язкові платежі, що стягуються державою (центральними й місцевими органами влади) з фізичних і юридичних осіб до державних і місцевих бюджетів. Податки поділяються на:

- прямі - ними обкладаються доходи та майно (прибутковий податок, податок на надприбуток і т. п.);

- непрямі - на товари та послуги, що встановлюються у вигляді надбавки до ціни або тарифу (акциз, податок із обороту і т. п.).

Подвійний характер праці - суспільна властивість людської праці. Праця, за допомогою якої створюється товар, є за своїм характером, із одного боку, конкретною (створює споживчу вартість), а з другого - абстрактною (створює вартість).

Позики - угоди, через які одна сторона (кредитор) передає інший (позичальникові) у власність гроші або майно. Позичальник зобов'язується в певні терміни повернути таку ж суму грошей або рівну кількість майна. Позикові стосунки виникають між державами, державою і громадянами, між громадянами тощо.

Праця – свідомий вплив людини на природу. Вона буває:

- абстрактна - витрати праці взагалі, незалежно від її доцільної форми, що створюють вартість товару;

- конкретна - праця товаровиробника, що витрачається в особливій доцільній формі та створює споживчу вартість;

- суспільна - праця, що планується суспільством для задоволення суспільних потреб;

- приватна - праця, що здійснюється за допомогою засобів виробництва, що знаходяться у приватній власності, планована і здійснювана на користь їх власників.

Предмети праці - предмети, що піддаються обробці, на які спрямована праця людини. Вони дані природою (вугілля, руда, нафта й т. п.) або ж є продуктами праці (метал, бавовна, деревина й т. п.).

Прибуток - різниця між доходами та витратами.

Природна монополія - види галузей народного господарства, у яких економічно вигідне існування крупних фірм (підприємств).

- цінова - зниження цін.

Продуктивність праці - ефективність праці у процесі виробництва. Вимірюється або кількістю часу, витраченого на виробництво одиниці продукції, або кількістю продукції, що виробляється в одиницю робочого часу.

Продуктивні сили - засоби виробництва та люди, які їх використовують.

Пропозиція - сукупність товарів і послуг, що знаходяться на ринку або можуть бути доставлені на нього.

Процентна ставка (норма) - показник прибутковості позикового капіталу або "ціна" його використання; визначається як відношення величини позикового відсотка до величини позикового капіталу (%).

Регульована ринкова економіка - багатоукладне товарне виробництво, що припускає рівноправність і взаємодію різноманітних форм власності, в якому процес відтворення здійснюється за певного ступеня державного регулювання.

Рента - дохід, який отримується у формі відсотка за капітал, що надається в позику. У землеробстві - частина доходу землероба, що сплачується власникові землі за право користування землею. Вона буває:

- абсолютна - рента, що отримується на всіх ділянках землі незалежно від їхньої родючості й місця розташування. Головною умовою її формування і привласнення є монополія приватної власності на землю і здебільшого крупна приватна власність на землю і специфічні форми прояву закону цін в сільському господарстві;

- диференціальна - додатковий чистий прибуток, що виникає унаслідок відмінностей у родючості ґрунтів або їхньому місці розташуванні по відношенню до ринків збуту;

- приватна - рента, що виникає в будь-якому виробництві, пов'язаному з використанням землі, природних ресурсів;

- монопольна - рента, що отримується з обмежених ділянок землі, придатних для виробництва рідкісних, особливо цінних культур.

Ринок - сукупність економічних стосунків, що виникають із приводу купівлі-продажу товарів (послуг). Існують наступні види ринків: валютний, грошовий, депозитів, землі, капіталів, кредитів, галузевий, вільний, праці, цінних паперів (фондовий ринок - первинний, вторинний) та ін.

Ринковий механізм господарювання - координація діяльності розрізнених виробників за допомогою ринкової ціни. Орієнтуючись на ринкову ціну, виробники ухвалюють рішення, яку продукцію виробляти й у якому обсязі.

Рівновага - стан урівноваження протилежно спрямованих сил (наприклад, рівність попиту і пропозиції на ринку).

Робоча сила - здібність людини до праці, сукупність фізичних і духовних сил, витрачених у процесі праці, товар особливого роду.

Собівартість - виражені у грошовій формі безпосередні витрати окремого підприємства на виробництво й реалізацію продукції.

Соціалізм - соціально-економічна система, заснована на суспільній власності на засоби виробництва, плановому господарюванні й централізованому управлінні виробництвом.

Споживання - використання суспільного продукту у процесі задоволення потреб. Завершальна фаза процесу відтворення.

Суспільно-необхідний робочий час – середньозважений робочий час, що витрачається на виробництво одиниці однойменної продукції за середніх суспільних умов виробництва.

Суспільний поділ праці - спеціалізація виробників на виробництві окремих продуктів або їхніх складників із подальшим обміном його результатами, відособлення різних видів праці.

Суспільний продукт - результат суспільного виробництва. Він включає:

- валовий національний (ВВП) - сума доданої вартості, отримана всіма виробниками товарів і послуг цієї країни за вирахуванням різниці між надходженнями доходів від власності на чинники виробництва з-за кордону і доходами, отриманими зарубіжними інвесторами в цій країні;

- кінцевий - частина валового суспільного продукту, який за вирахуванням проміжного продукту залишається на кінець року у вигляді готової продукції;

- проміжний - частина валового суспільного продукту, яку було вироблено за певний період часу і спожито у процесі виробництва в цьому ж періоді;

- номінальний - ринкова вартість всієї проведеної, кінцевої продукції й послуг в економіці за рік, обчислена в поточних ринкових цінах;

- реальний - валовий національний продукт, скоректований із урахуванням інфляції або дефляції;

- сукупний - уся сума матеріальних благ у народному господарстві, вироблених за певний період часу.

Теорія граничної корисності - визначає цінність товарів на основі суб'єктивних оцінок їхньої корисності та рідкості з боку покупця і продавця.

Теорія трудової вартості - теорія, згідно з якою вартість товару визначається суспільно-необхідними витратами праці. Упредметнена в товарах праця утворює вартість товару.

Торгівля - реалізація товарів (оптова, роздрібна).

Фізіократія - учення французької класичної політекономії. Переносить предмет дослідження політекономії зі сфери обігу у сферу виробництва в сільському господарстві. Поклала початок науковому аналізу відтворення й розподілу суспільного продукту.

Фонд накопичення - частина національного доходу, що використовується для розширення виробництва (накопичення капіталу).

Фонд споживання - частина національного доходу, що використовується для задоволення індивідуальних і суспільних потреб у предметах споживання та послугах.

Фритредер - напрям в економічній теорії, основні принципи якого - вимога свободи торгівлі й невтручання держави у приватну підприємницьку діяльність.

Ціна - грошовий вираження вартості. Вона буває:

- монопольна - ціна товарів, що забезпечує монополіям отримання надприбутку. Включає витрати виробництва й монопольно високий прибуток;

- оптова - ціна, за якою товари реалізуються в оптовій торгівлі. Відшкодовує витрати виробників і оптовиків і забезпечує ним отримання промислового і торгового прибутку;

- виробництва - включає витрати виробництва та середній прибуток на авансований капітал;

- роздрібна - ціна, за якою товари реалізуються через роздрібну торгівлю населенню. Відшкодовує витрати виробників, оптовиків і роздрібних торговців, а також забезпечує ним отримання прибутку;

- ринкова рівноважна - ціна, яка встановлюється за відповідності обсягу і структури попиту, обсягу і структури пропозиції.

Чистий дохід суспільства - частина національного доходу, яка є узагальненою формою вираження вартості додаткового продукту.

Чистий прибуток - сума перевищення загальним доходом доходу, що покриває всі витрати виробництва.

8. ІНФОРМАЦІЙНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Бібліографічні описи, Інтернет адреси	ЗМ, де застосовується
1. Рекомендована основна навчальна література	
1. Економічна теорія: політекономія [Текст]: підручник / За ред. В.Д. Базилевича – К.: Знання-Прес, 2007. – 719 с.	1-3
2. Зазимко А.З. Політична економія [Текст]: Структурно-логічний навч. посіб / А.З. Зазимко. – К.: КНЕУ; 2006. – 358 с.	1-3
3. Основи економічної теорії: політекономічний аспект [Текст]: підручник / Г.Н.Климко та ін. – К.: Знання-Прес, 2002. – 615 с.	1
4. Перехідна економіка [Текст]: підручник / Заред. В.М.Гейця. – К.: Вища школа, 2003. – 591 с.	1
2. Додаткові джерела	
1. Конституція (Основний Закон) України [Текст]. – К., 2005. – 36 с.	1
2. Національна економіка [Текст]: навч. посібник./ Л.С.Гринів, М.В. Кічурчак М.В. – Львів: «Магнолія», 2008. – 464 с.	1
3. Державне регулювання економіки [Текст]: навч. посібник / С.М. Чистов, А.Є. Никифоров, Т.Ф. Куценко та ін. – К.: КНЕУ, 2008. – 440 с.	1
4. Довбенко М.В. Сучасна економічна теорія (Економічна нобелеологія) [Текст]: навч. посіб./ М.В. Довбенко – К.: Вид. центр «Академія», 2005. – 254 с.	1
5. Історія економічних вчень [Текст]: підручник / За ред. В.Д. Базилевича. – К.: Знання, 2004. – 1430 с.	1
6. Історія економіки та економічної думки [Текст]: навч. посіб. / В.М. Ковальчук, М.В.Лазарович, М.І.Сарай – К.: Знання, 2008. - 647 с.	1
7. Макроекономіка [Текст]: підручник / За ред. В.Д. Базилевича – К.: Знання, 2004. - 851 с.	1
8. Національна економіка [Текст]: навч. посібник / За ред. В.М. Тарасевича. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 280 с.	1
9. Національна економіка [Текст]: підручник / За ред. П.В. Круша. – К.: Каравела; Піча Ю.В., 2008. – 416 с.	1
10. Нуреев Р.М. Курс мікроекономіки [Текст]: учебник для вузов. /Р.М. Нуреев. – М.: НОРМА, 2002. – 432 с.	1
3. Методичне забезпечення	
1. Основи економічної теорії [Текст]: конспект лекцій (для студентів 1 курсу денної та 2 курсу заочної форм навчання напряму підготовки: 6.070101 - „Транспортні технології”) / В.П.Решетило, І.М.Володіна, Г.І. Рибак. – Харків: ХНАМГ, 2009 – 136 с.	1-3
4. Ресурси ІНТЕРНЕТ	
1. Державна комісія з цінних паперів і фондового ринку [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.ssmc.gov.ua	1
2. Державний комітет із статистики [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua	1
3. Кабінет Міністрів України [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua	1
4. Міністерство економіки [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.me.gov.ua	1
5. Міністерство фінансів [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua	1
6. Національний банк України [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua	1
7. Світовий банк [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.worldbank.org.ru	1
8. Цифровий репозиторій ХНАМГ [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://eprints.ksame.kharkov.ua	1

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

Методичні вказівки
до проведення практичних занять, виконання контрольних робіт
та організації самостійної роботи студентів
з дисципліни
«ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ»
(для студентів 1 курсу денної та 2 курсу заочної форм навчання
за напрямом підготовки 6.070101 «Транспортні технології»
(за видами транспорту))

Укладачі: **РЕШЕТИЛО** Валентина Петрівна,
ЄГОРОВА Ольга Юріївна

Відповідальний за випуск *С. Б. Тимофієва*

Редактор *К. В. Дюкар*

Комп'ютерне верстання *К. А. Алексанян*

План 2011; поз. 327 М

Підп. до друку 28.09.2011

Друк на різнографі

Зам. №

Формат 60x84/16

Ум. друк. арк. 2.5

Тираж 50 пр.

Видавець і виготовлювач:
Харківська національна академія міського господарства
вул. Революції, Харків, 12, 61002,
Електронна адреса: rectorat@ksame.kharkov.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:
ДК №4064 від 12.052011 р.